

Непорозуміння як елемент інтерпретаційної трихотомії

У статті через призму когнітивно-дискурсивної парадигми проаналізовано статус непорозуміння як процесу та результату інтерпретаційної діяльності, що має місце під час комунікативної інтеракції. Опираючись на провідні лінгвокогнітивні течії мовознавчих студій, досліджено інтеграційну модель інтерпретаційного акту як базової моделі розуміння мови. З'ясовані характерні ознаки непорозуміння та його місце в ієрархії розуміння мовленнєвих повідомлень. Непорозуміння потрактовано як таке, що має місце під час неповного або неправильного розкриття змісту мовленнєвого повідомлення у ході діалогічних ігор. Виокремлено основні змістові лакуни й інформаційні відхилення, що призводять до формування неадекватної моделі ментальної репрезентації реципієнта дискурсу. Останню розглянуто як проекцію висловлення в ментальній реальності інтерпретатора; внутрішню ментальну модель дискурсу, структурні компоненти якої мають смислове навантаження, а сукупно представляють семантично-прагматичний зміст комунікативного повідомлення – його повне значення.

Ключові слова: дискурс, інтерпретація, розуміння, непорозуміння, ментальна репрезентація, пропозиційний зміст, прагматичний зміст.

Постановка наукової проблеми та її значення. Когнітивна і розумово-мовленнєва діяльність індивіда перебуває в епіцентрі вивчення сучасних лінгвістичних студій. Мова займає позицію найважливішого об'єкта когнітології, наукову перспективу якої становить широкий спектр досліджуваних проблем. Серед останніх найвагомішою є проблема побудови моделі розуміння мови, яка повсякчас залишається актуальною у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях (Г. І. Богін, В. В. Красних, О. О. Селіванова, У. Чейф, G. Brown, A. Carassa, R. Carston, T. A. Dijk, D. Wilson). Наукові розвідки формують теоретико-концептуальні передумови для системного та змістовного вивчення категорії *непорозуміння* як процесу та результату комунікації, що має певні відхилення.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Сучасна наукова парадигма характеризується тим, що в дихотомії *норма / аномалія* акценти часто зміщуються у бік другого елемента. Позиція нормо-центризму перестала бути панівною лінгвістиці. Це підтверджує поява праць, у яких розглядають проблеми, пов'язані з розумінням, а інтерпретація постає в неефективному, негативному вияві (К. Баззанелла, Е. Вайганд, М. Даскал, Л. В. Короткова, О. В. Кукушкіна, С. М. Почепинська, Л. Л. Славова).

На сучасному етапі проблема розуміння мовлення отримала новий статус, виносячи на перший план не поняття *розуміння*, а поняття *досягнення розуміння* (*coming to understanding*) [15, с. 756] на інтерактивному рівні. Ця модель діалогічної взаємодії передбачає існування *непорозуміння* як окремого типу інтерпретації дискурсу, спричиненого об'єктивними і суб'єктивними чинниками, що є притаманним мовленню та когніції.

Вивчення проблеми непорозуміння як комунікативно-когнітивного явища стало можливим зі становленням в останні десятиліття ХХ ст. нової когнітивно-дискурсивної парадигми наукового знання, яка значно розширила кут зору на досліджувану проблему. З'явилися шляхи для вивчення ментальних операцій, які перебувають поза зоною сприйняття та ідентифікації і стосуються подальших фаз інтерпретації й моделювання проекції висловлення адресанта. Відтак, дослідження проблеми непорозуміння стало можливим лише за поєднання сучасних тенденцій аналізу глибинних процесів опрацювання інформації з аналізом впливу зовнішнього контексту, зв'язком із дійсністю та екстралінгвальними чинниками.

Мета дослідження – з'ясувати лінгвокогнітивний статус непорозуміння як типу інтерпретації та виокремити його основні комунікативні ознаки.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В основу нашого дослідження покладено два підходи: *когнітивний* та *дискурсивний*. Синтез цих напрямів, зокрема врахування процесів когнітивних систем та екстралінгвальних чинників, визначає наші погляди на проблему розуміння, інтерпретації та непорозуміння зокрема. З такої позиції *інтерпретація* виступає як когнітивний процес та одночасно результат з'ясування змісту окремих мовленнєвих і

немовленнєвих дій [11, с. 31]. У значенні «осмислення інформації мовленнєвого повідомлення» поняття *розуміння* та *інтерпретація* вживають синонімічно. Тобто акт інтерпретації є розуміння, або, як означив В. З. Дем'янков, «розуміння – це інтерпретаційна діяльність» [6, с. 66]. Компонентами цієї діяльності вважають сприйняття та ідентифікацію форми висловлення, з'ясування його семантичного (пропозиційного і референційного) і прагматичного змісту. Відповідно, зміст висловлення відбивається через призму індивідуальних особливостей адресата як носія неповторного внутрішнього світу, з особливостями його психічної та емотивної бази, сформованої концептуальної системи, індивідуального тезауруса, а також як певної мовної особистості з індивідуальними когнітивними характеристиками. Результатом інтерпретації (або інтерпретаційних процесів) є *розуміння*, *непорозуміння* або ж *нерозуміння* мовленнєвої та немовленнєвої інформації. Ці форми утворюють типи інтерпретації за ступенем успішності розкриття змісту висловлення адресатом. Своєю чергою, будь-яке розуміння неможливе без процесу інтерпретації – важливої складової і необхідної умови акту розуміння. Справедливим вважаємо твердження, що *розуміти* – це оцінний метапредикат, який визначається через нейтральний предикат *інтерпретувати*, що охоплює значно ширший спектр явищ [6, с. 66].

Непорозуміння як окремих тип інтерпретації посідає проміжне місце між розумінням та нерозумінням. Зупинимось на опозиції розуміння / нерозуміння. Омовимо, що поняття повного розуміння існує лише відносно. Хоча існують думки, наприклад, із боку Ф. Шляйєрмахера, про можливість чогось на кшталт повного розуміння, що досягається через дивінаційну транспозицію «аж до того кінцевого моменту, коли несподівано все стає зрозумілим до подробиць» [5, с. 180]. Так звана *оптиміальна інтерпретація*, або *ідеальне розуміння* – створення внутрішньої репрезентації, ідентичної з репрезентацією адресанта, характеризується повним розкриттям семантичного та прагматичного змісту висловлення через призму інтерпретатора, яка є точною копією внутрішнього світу мовця, що, звичайно, неможливо. Адже ще В. Гумбольдт розглядав індивідуальність як таємницю, що її розгадати до кінця неможливо. Ми можемо говорити про розуміння лише як про максимально наближене до ідеального та достатнє для здійснення змістової мовленнєвої інтеракції, утворення єдиної внутрішньої репрезентації у своїй найбільш повній формі (W. D. Marslen-Wilson). Це твердження співзвучне думкам Г. Райла, який вважає, що розуміння – річ недосконала: «Я міг би справді зрозуміти Платона, лише будучи ним насправді» [12, с. 65].

Ще важче дати дефініцію *нерозумінню*. Неоднозначність у тлумаченні цього поняття зумовлена насамперед розмаїттям поглядів та багатоаспектністю вчень, присвячених вивченню проблеми. Зокрема, говорячи про властивість спілкування, коли мовець і слухач сприймають один і той же предмет з різних боків та вкладають різний зміст в одне й те ж слово, В. Гумбольдт розглядає нерозуміння як обов'язкове відхилення від думки, що йде від адресанта. Пізніше, розвиваючи ці ідеї на російському ґрунті, О. Потєбня трактує *нерозуміння* як «розуміння по-своєму», як творчу працю слухача, те нове, що він творчо привносить [10, с. 21–22]. Окремі дослідники (Н. Г. Брагіна) визначають нерозуміння і розуміння як взаємозв'язаний процес переходу одного стану в інший через осмислення, присвоєння та прийняття (інтелектуальне, психічне, емоційне, соціальне) якогось явища [4, с. 9].

Із позицій прагматики, «не зрозуміти» для адресата – означає «не розгадати жодного наміру адресанта» [9, с. 176]. В деяких сучасних дослідженнях, зокрема М. Бірвіша, нерозуміння постулюють як конкретний тип розуміння, при якому А приписує Б внутрішню репрезентацію, що відрізняється на одному або декількох рівнях (фонетичному, семантичному, синтаксичному, контекстуальному) від репрезентації, яку слід приписати за наміром мовця [2, с. 97]. Цей погляд, на нашу думку, прогресивніший, але за визначенням радше нагадує непорозуміння (*misunderstanding*) ніж нерозуміння (*non-understanding*). Ми схилиємося до концепції, в якій у випадку нерозуміння результат інтерпретації не може бути розцінений як «розуміння» (К. Фосслер, В. З. Дем'янков) [6]. Нашу теорію підтверджують і дослідження Е. Вайганд. На її думку, нерозуміння не можна розглядати як форму розуміння, тому що воно стосується *труднощів розуміння*. Лише формально заперечення розуміння можна вважати крайнім варіантом розуміння [16, с. 770]. Той, хто є суб'єктом нерозуміння, тобто той, хто не розуміє або має труднощі в розумінні, знає про це, як у наведеному прикладі:

“...*dear?*”

Jack started, looked up shamefaced. “I’m sorry, Grandmother?

What did you say?”

Keeley smiled sadly. “I said you looked tired, my dear. Why don’t you go to bed early?” [17, с. 24].

Слухач сигналізує про свої проблеми і відповідно ініціює процес з'ясування. У цьому випадку нелогічно також говорити і про утворення якоїсь конкретної внутрішньої репрезентації.

Як бачимо, у деяких поглядах спостерігаємо плутанину з означенням, інколи автори ототожують нерозуміння та непорозуміння. Навіть у деяких сучасних наукових працях нема чіткої диференціації між цими поняттями. Наприклад, Л. Л. Славова під статусом комунікативної невдачі об'єднує поняття нерозуміння та непорозуміння як причину збою у спілкуванні [13, с. 119–120]. З аналогічними проблемами стикаємося і в інших наукових працях, наприклад, В. З. Дем'янков розглядає *нерозуміння* як конкретний *тип розуміння*, при якому слухач приписує висловленню внутрішню репрезентацію, яка відрізняється від тієї, що приписується за наміром мовця. Автор виокремлює нерозуміння як наслідок:

1. Недостатньої мовної компетентності.
2. Невідповідності сказаного очікуванням адресата.
3. Відсутності в тезаурусі слухача тих понять, про які йому хотіли повідомити.
4. Неспроможності осягнути задум.
5. Нерозуміння референції.
6. Нездатності розмежувати головне і другорядне.
7. Абсурдності висловлення.
8. Недоречної реакції реципієнта.
9. Дисонансу в розумінні [8, с. 56–65].

На наш погляд – це спрощена система чинників, які можуть спричинити і нерозуміння, і непорозуміння. Проте лише в останньому випадку можна говорити про утворення невідповідної внутрішньої репрезентації дискурсу. Принаймні, наше наукове дослідження ґрунтується на такій перспективі.

Окремі лінгвісти, зокрема К. Фослер, трактують непорозуміння як розрив на якийсь момент духовно-мовного зв'язку між мовцем та слухачем [6, с. 66], наприклад, коли сказане в переносному сенсі сприймається буквально або навпаки:

“Well, I met someone there –”

“Congratulations,” – Jack said coldly.

“Don't be an idiot. I mean, I met a very extraordinary person, someone who – well, someone who just may have been the most important person I've ever met in my life. The most important person any of us might meet...” [17, с. 107–108].

У новітньому викладі його ідеї співзвучні концепції *когнітивного дисонансу* – ментального стану адресата, що супроводжує непорозуміння.

Загалом, результат інтерпретації можна уявити як деякий логічно зв'язаний світ, сформований модельний світ із власними зв'язками, у викладі В. З. Дем'янкова. У ширшому трактуванні, такий результат інтерпретації називають значенням, змістом (смыслом), супозицією, які часто, але не завжди можуть постати у вигляді внутрішньої картини світу [7, с. 68]. Лінгвокогнітивна парадигма наукового знання пропонує власне визначення кінцевого фіксованого елемента інтерпретації, тобто акту розуміння. У новітніх когнітивних концепціях інтерпретації такий елемент найчастіше постає як *думка (thought)* (В. А. Звегінцев, Г. Почепцов; R. Jackendoff), *резонансна думка, ідея* (В. М. Солнцев), *концепт* (В. В. Красних), *предмет думки мовця (тонік)* (Л. І. Булатецька).

Опираючись на власну концепцію, вважаємо, що реципієнт у кінцевому підсумку отримує смислове ядро висловлення або дискурсу, яке інтегровано відображає всю можливу інформацію (пропозиційну + референційну + прагматичну), що її передає комунікативне повідомлення продуцента, але лише в такому вигляді (інколи це набуває значного трансформу), в якому його ментально репродукує адресат, адже змістова рецепція під час інтерпретаційної діяльності повсякчас супроводжується інференцією стосовно імпліцитно закладеної у висловленні інформації [3, с. 4–6].

Під час інтерпретації можна справедливо стверджувати про інтеграцію смислів. По-перше, імпліцитна (вивідна інформація), отримана шляхом інференцій, додається до експліцитно закладеної у висловленні й відповідно відображеної у ментальній реальності інтерпретатора у формі внутрішньої репрезентації. Така інференційна інформація має пропозиційний і прагматичний характер. Несуттєво у який спосіб – експліцитно чи імпліцитно – була задана інформація у висловленні продуцента дискурсу. Адресат отримує ментальну модель, яка відтворює семантично-прагматичний зміст отриманий з обох джерел, який вливається у єдине ціле – концепт висловлення. Непорозуміння як

окремий тип інтерпретації дискурсу, що означає *неповне* або *неправильне* розкриття, з'ясування змісту реципієнтом, характеризується специфічними ознаками віддзеркалення мовленнєвої інформації:

- 1) неповною (частковою) репрезентацією:
 - пропозиційного змісту;
 - прагматичного (інтенційного) змісту;
 - пропозиційного + прагматичного змісту.
- 2) неправильною (неадекватною) репрезентацією
 - пропозиційного змісту (невідтворення, невідповідне розкриття, відтворення неіснуючого);
 - прагматичного змісту (невизначення, неправильне з'ясування наміру, приписування неіснуючих інтенцій);
 - пропозиційного + прагматичного змісту.

Перший випадок результується утворенням неповної ментальної репрезентації висловлення, другий – уособлює моделі неадекватного відображення комунікативного повідомлення адресатом-інтерпретатором. Потенційно можливі всі ймовірні комбінації компонентів першого та другого типу, а саме:

- Неповний пропозиційний – правильний прагматичний;
- Неповний пропозиційний – неправильний прагматичний;
- Правильний пропозиційний – неправильний прагматичний;
- Правильний пропозиційний – неповний прагматичний;
- Неправильний пропозиційний – неповний прагматичний;
- Неправильний пропозиційний – правильний прагматичний.

По-друге, інтеграція змісту виявляється у взаємозв'язку та взаємодіяльності пропозиційного та референційного змісту, оскільки останній накладається на перший, по суті, визначаючи його смислове, концептуальне наповнення. Пропозиційний зміст, який є семантичним інваріантом висловлення, його концептуальною основою, покликаний описати конкретну ситуацію, стан чи подію, або ж факти, що пояснюють певну ситуацію чи подію. У структурі комунікативної ситуації, пропозиційний та референційний зміст висловлення сукупно формують один із трьох, за визначенням А. В. Алфєрова, основних планів. Поряд із діяльнісною і мовленнєвою ситуацією – референтну (предметну) ситуацію, яка відображається пропозицією висловлення мовця або пропозицією висловлення співрозмовника, тобто референтним простором мовленнєвої інтеракції [1, с. 198]. Сумарно, пропозиційний та референційний зміст утворюють семантику висловлення (дискурсу), відображаючи, відповідно, його дві сторони – сигніфікативну та денотативну. Аналогічну концепцію репрезентує Т. А. ван Дейк. За нею в процесі мовленнєвої діяльності мовець звершує синтаксично-семантичний, інакше, пропозиційний акт – акт висловлення судження. Цей акт, своєю чергою, служить основою для референційного акту (тобто для встановлення відповідностей з екстралінгвальними об'єктами). Мета цих складних дій зводиться до того, щоб слухач зрозумів зміст повідомлення мовця і розпізнав його референтне значення. Нарешті, пропозиційні та референційні акти слугують аргументами для ще одного різновиду конвенційних актів-функцій, а саме, іллокутивних актів (у нашому викладі вони репрезентують певну прагматичну рамку комунікативного повідомлення, яка несе конкретний прагматичний зміст).

Ми зважаємо на те, що пропозиційний і референційний зміст становлять єдину семантику дискурсу. Водночас, із метою докладного вивчення непорозуміння як типу інтерпретації їх доцільно розмежовувати, вказуючи на можливість неадекватної інтерпретації першого і другого компонентів. Викладений підхід до проблеми доводить рівневість як розуміння, так і непорозуміння, що включає денотацію (референційний зміст), сигніфікацію (пропозиційний зміст) та конотацію (прагматичний зміст) [14, с. 51].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Зважаючи на викладене, можна стверджувати, що *непорозуміння* – певний тип інтерпретаційної діяльності, завдяки якому реципієнт отримує проєкційну модель висловлення, відмінну на одному або декількох рівнях від моделі-репрезентації мовця. Беззаперечним є також комунікативно-когнітивний статус цього явища. Як тип інтерпретації, непорозуміння охоплює внутрішню природу висловлення і є *когнітивним явищем*, що належить адресату. Зазвичай, воно коригується в процесі подальшої діалогічної взаємодії. Ми можемо бути певні, що досягнемо розуміння у спілкуванні, навіть якщо висловлення неправильно зрозуміли. Незважаючи на те, що непорозуміння є індивідуальним когнітивним явищем, крім цього, воно є частиною процесу спілкування, а значить – *комунікативним явищем*. Неоднорідність непоро-

зуміння у ракурсі відтворення пропозиційного, референційного та прагматичного змісту висловлення залишає поле для подальших наукових досліджень.

Джерела та література

1. Алферов А. В. К теории речевого взаимодействия: речевые единицы языка / А. В. Алферов // Вестник МГУ : Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2001. – № 4. – С. 192–201.
2. Бирвиш М. Насколько линейно упорядоченной является языковая обработка / М. Бирвиш // Новое в зарубежной лингвистике. – 1988. – Вып. 23 – С. 70–151.
3. Бондарко А. В. Лингвистика текста в системе функциональной грамматики / А. В. Бондарко // Текст. Структура и семантика. – М. : [б. и.], 2001. – Т. 1. – С. 4–13.
4. Брагина Н. Г. Концепт непонимание и его оценочные коннотации / Н. Г. Брагина // Понимание в коммуникации. Язык. Человек. Концепция. Текст : тез. докл. Междунар. науч. конф. (28 февр. – 1 марта 2007 г.). – М. : НИВЦ МГУ, 2007. – С. 9–10.
5. Гадамер Г. Г. Истина і метод / Ганс-Георг Гадамер ; [пер. з нім. О. Мокровольського]. – К. : Юніверс, 2000. – Т. I : Герменевтика I: Основи філософської герменевтики. – 464 с.
6. Демьянков В. З. Понимание как интерпретирующая деятельность / В. З. Демьянков // Вопр. языкознания. – 1983. – № 6. – С. 58–67.
7. Демьянков В. З. Общая теория интерпретации и её приложение к критическому анализу метаязыка американской лингвистики 1970–1980-х годов : дисс. ... д-ра. филол. наук : 10.02.19 / Демьянков Валерий Закиевич. – Москва, 1985.
8. Демьянков В. З. Недопонимание как нарушение социальных предписаний / В. З. Демьянков // Язык и социальное познание. – М. : Центр совет. филос. (метод.) семинаров при Президиуме АН СССР, 1990. – С. 56–65.
9. Келлер Р. Языковые изменения. О невидимой руке в языке / Р. Келлер ; [пер. с нем. и вступ. ст. О. А. Костровой]. – Самара : Изд-во Сам. ГПУ, 1997. – 308 с.
10. Кравченко А. В. Когнитивная лингвистика и новая эпистемология (к вопросу об идеальном проекте языкознания) / А. В. Кравченко // Известия АН. Сер. литературы и языка, 2001. – Т. 60, № 5. – С. 3–13.
11. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина ; [общ. ред. Е. С. Кубряковой]. – М. : Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 243 с.
12. Райл Г. Понятие сознания / Г. Райл ; [пер. с англ.]. – М. : Идея-Пресс, Дом интеллектуальной кн., 1999. – 408 с.
13. Славова Л. Л. Комунікативні невдачі в англomовному спілкуванні: паралінгвістичний аспект / Л. Л. Славова // Вісн. Київ. держ. лінгвістичного ун-ту. Сер. : Філологія. – 2000. – Т. 3, № 1. – С. 144–148.
14. Шехтман Н. А. Лингво-культурные аспекты понимания / Н. А. Шехтман // Филологические науки. – 2002. – № 3. – С. 50–58.
15. Dascal M. Introduction: Some questions about misunderstanding / Marcelo Dascal // Journal of Pragmatics. – 1999. – Vol. 31. – P. 753–762.
16. Weigand E. Misunderstanding: the standard case / Edda Weigand // Journal of Pragmatics. – 1999. – Vol. 31. – P. 763–785.
17. Hand E. Glimmering / Elizabeth Hand. – N. Y. : Harper Prism, 1998. – 537 p.

Печко Нина. Недопонимание как элемент интерпретационной трихотомии. В статье сквозь призму когнитивно-дискурсивной парадигмы анализируется статус недопонимания как процесса и результата интерпретационной деятельности, которое возникает во время коммуникативной интеракции. Опираясь на современные лингвокогнитивные течения языковых учений, исследована интеграционная модель акта интерпретации как базовая модель понимания языка. Определены характерные признаки недопонимания и его место в иерархии понимания языковых сообщений. Недопонимание рассматривается как такое, что имеет место во время неполного или неправильного раскрытия содержания речевого сообщения в процессе диалогического взаимодействия. Выделены основные содержательные лакуны и информационные девиации, которые ведут к образованию неадекватной модели ментальной репрезентации реципиента дискурса. Последняя рассматривается как проекция речевого сообщения в ментальной реальности интерпретатора; внутренняя ментальная модель дискурса, структурные компоненты которой несут смысловую нагрузку, а совместно формируют семантико-прагматическое содержание коммуникативного сообщения – его полное значение.

Ключевые слова: дискурс, интерпретация, понимание, недопонимание, ментальная репрезентация, позициональное содержание, прагматическое содержание.

Pechko Nina. Misunderstanding as a Component of Interpretation Trichotomy. The article deals with the status of misunderstanding viewed as a process and result of the interpretation activity which occurs in the course of communicative interaction. Taking into account modern linguistic-cognitive trends of lingual research the integration

model of an interpretation act as a principal language understanding model has been studied. The author determines the basic characteristics of misunderstanding and its place in the hierarchy of verbal messages comprehension. Misunderstanding is treated as a phenomenon which is triggered by incomplete (partial) or inadequate decoding of the speaker's utterance meaning in the intercourse of dialogic interaction. Main meaningful (content) lacunas and information deviations causing the construction of the recipient's inadequate mental representation model have been singled out. The mental representation has been treated as a projection of speech utterance in the interpreter's mental reality; inner cognitive model of the discourse the structural components of which convey some significant meanings and jointly constitute the semantic and pragmatic contents of the utterance – its full meaning.

Key words: discourse, interpretation, understanding, misunderstanding, mental representation, propositional meaning, pragmatic meaning.

Стаття надійшла до редколегії
06.01.2015 р.

УДК 811.111'38

**Михаил Полужин
Анна Остапчук**

Типология и основные функции концептов

Разработка типологии концептов в современных когнитивных исследованиях остаётся весьма актуальной. Классификация ментальных единиц, их виды и количество варьируются в зависимости от принадлежности лингвиста к тому или иному научному подходу. Данная статья представляет собой аналитический обзор классификаций концептов и их ключевых функций, среди которых выделены минимализирующая, дифференцирующая, репрезентирующая, оценочная и заместительная. Проанализированы основные подходы к определению концепта – лингвокогнитивный и лингвокультурный, предложенные отечественными и зарубежными учеными. В рамках когнитивного направления представлена типология концептов, выделенная по двум ключевым признакам: принадлежности концепта к определённым группам носителей и его содержательной стороны. В первом случае на примере типологии, составленной В. Иващенко, ментальные структуры подразделены на индивидуальные, групповые (возрастные, социальные) и общенациональные. Второй подход проиллюстрирован посредством типологии, предложенной А. Бабушкиным, включающей такие типы концептов, как мыслительная картинка, схема, фрейм, сценарий, инсайты и калейдоскопические концепты. В статье приводятся различные взгляды и идеи, характеризующие понимание сущности, природы и структуры концепта, анализируются различные классификации концептов, с точки зрения репрезентации в языке, степени абстракции, характера их наблюдаемости, структуры, степени значимости и т. п. Делается вывод о перспективности дальнейших исследований и разработке более полной типологии концептов

Ключевые слова: понятие, концепт, типология, классификация, структура, концептосфера.

Постановка научной проблемы и её значение. Главная задача, стоящая перед когнитивной лингвистикой сегодня, заключается в установлении закономерностей, связывающих ментальные процессы с языковыми структурами. Основываясь на результатах исследования вербальных единиц, лингвисты реконструируют мыслительные сущности (гештальты, концепты, фреймы и т. п.), определяющие стратегии человека, порождающие действия на основе полученной при помощи языковых средств информации. В отечественном языкознании переход к когнитивистике стал закономерным процессом, чему способствовали научные труды М. Ломоносова, В. Гумбольдта и А. Потебни, доказавшие ещё задолго до американских лингвистов, что форма в языке содержательна, а содержание языковых сущностей всегда облечено в соответствующую форму [7]. Анализ различных направлений в современной когнитивной лингвистике, позволяет выделить основные подходы: лингвокогнитивное, лингвокультурное и семантическое.

Сторонники первого подхода (Е. Кубрякова и её школа) под концептом понимают единицу оперативного сознания, отражающую факт действительности. Как отмечает Н. Болдырев, «концепт, образуясь в процессе мысленного конструирования объектов и явлений, отражает как результаты деятельности человека, так и его понимание окружающего мира в виде единиц, «квантов» зна-